حوکمی کڕینو فرۆشتنی ئاڵتونو زیو بە قەرز

م/ محسن محمود سلیمان
پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی
صلاح الدین لە زەڕایەن

==================================

لەبڵاوکراوەکانی

ماڵپەڕی بەهەشت
www.ba8.org
islam_kurd_ba8@yahoo.com
07701517378

عێراق - کوردستان - کەلار

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على نبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين .

به یارمەتی خوای گەورەو میهرەبان بەکورتی حوکمی کڕینو فرۆشتنی ئاڵتونو زیو بە قەرز ڕوون ئەکەمەوە چونکە ئەبینین زۆرێك لە موسڵمانان دووچاری ئەم جۆرە بەیعە بوونە, بەراستی یەکێك لەو شتانەی کە دەکەوێتە ژێر حوکمی ریباوە کڕینو فرۆشتنی ئاڵتونو زیوە بە قەرز, وەخوای گەورەش فەرموویەتی: ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ ۚ فَمَن جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهَىٰ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ﴾ (البقرة: ٢٧٥) .

واتە: ئەو کەسانەی کە ریبا دەخۆن کاتیك زیندو دەبنەوە لە ڕۆژی دواییدا هەر ئەڵیی شەیاتێنی دەستی لێ وەشاندون, چونکە ئەوان ئەیان ووت کڕینو فرۆشتنیش هەروەکو ریبا وایە (هەردووکیان بە لای کافرەکانەوە یەکسانن), بەڵام خوای گەورە کڕینو فرۆشتنی حەڵاڵ کردووەو ریبای حەرام کردووە، پاشان هەر کەسێك ئامۆژگاری پەروەردگاری پێ گەیشتو وازی لە سو خواردن هینا ئەوا چاوپۆشی لێ دەکرێت لەو سوەی کە لە پێشدا خواردویەتی واتە: بەر لە دابەزینی حوکمی حەرام بوونی سو، بەڵام هەر کەسێك لە دوای دابەزینی ئەم حوکمە گەڕایەوە بۆ سو خواردن ئا ئەوانە دەبنە هاوڕێی ئاگرو بە هەمیشەی تیایدا دەمێننەوە .

هەر بۆیە مامەڵە کردن بە ریبا بەهەر شێوەیەك بێت حەرامەو یەکێکە لە گوناهە گەورەکان، چونکە ئیعلان کردنی جەنگە لەگەڵ خواو پێغەمبەردا ﷺ وەك خوای گەورە فەرموویەتی:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِىَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓاْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ﴾(البقرة: ٢٧٨ – ٢٧٩).

واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ملکەچی فەرمانەکانی خوای گەورە بنو سنور شکێنی مەکەنو واز بێنن لە پاشماوەی ئەو سوەی کە بەلای خەڵکەوەیە هێشتا ئەگەر ئێوە باوەڕداری تەواون, خۆ ئەگەر دەستتان لە سو خۆری هەڵنەگرت ئەوا ئیعلانی جەنگیکی گەورە بکەن لەگەڵ خواو پێغەمبەرەکەیدا ﷺ خۆ ئەگەر دەست لە سو خۆری هەڵگرنو پەشیمان ببنەوە ئەوا سەرمایەکانی خۆتان بەتەنهاو بێ سو لە قەرزارەکان بسەننەوە, ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم بکەن نە ئەوانیش ستەمتان لێ بکەن).

پێناسەی ڕیبا

(ریبا) یان(سو) بریتییە: لە وەرگرتنی هەر زیادەیەك لە بەرامبەر کێشی مادەیەکی ڕیبەوی تر کە هاوجنسی خۆی بێت, وەك گەنم بە گەنم یان ئاڵتون بە ئاڵتون, بەڵام هەرکاتێك هاوجنسی خۆی نەبوو وەك گەنم بە جۆ یان بە خورما, یان ئاڵتون بە زیو ئەوا دروستە بە زیادو کەم بفرۆشرێت بەڵام نابێت قەرزی تێدا بێت.

یان بریتیە لە وەرنەگرتنی مادە ڕیبەوییەکان دەست بە دەست لەکاتی کڕینو فرۆشتنداو دواخستنی بۆ کاتێکی تر.

جۆرەكانی ڕیبا

ریبا بە شێوەیەكی گشتی دەكرێت بەدو بەشەوە:

١- ربا الفضل: واتە زیاد كردن.

بریتییە لە فرۆشتنی شتێك بە زیاتر لە كێشی خۆی, یان پارەیەك بە زیاتر لە ئەندازەی خۆی بە حازر.

وەك فرۆشتنی یەك كیلۆ گەنم یان جۆ یان خورمای چاك بە زیاتر لە كیلۆیەك لە جنسەكەی خۆی, وە هەروەها وەك فرۆشتنی سەد دینار بە سەدو دە دینار, یان دولارێك بە دوو دولار..... بە حازر.

كەواتە بۆ چارەسەر كردنی ئەم كێشەیە پێویستە گەنمە خراپەكە بفرۆشێتو پاشان بە پارەكەی گەنمی چاك بكرێت, یان ئاڵتونە بەكارهێنراوەكە بفرۆشێتو پاشان ئاڵتونی تازەی پێ بكرێت, وەك پێغەمبەر ﷺ فەرمانی كرد بە بیلال رضي الله عنه كە خورما خراپەكەی خۆی بفرۆشێتو بە پارەكەی خورمای چاك بكرێت.

٢- ربا النسيئة: واتە ریبای دواخستن.

وە ریبای نەسیئەش دەكرێت بەدوو بەشەوە:

یەكەم/ بریتییە لە زیاد كردنی ئەو پارەیەی كە دەدرێت بە قەرز پێدراو بەرامبەر درێژ كردنەوە مودەی قەرزەكە, ئەم جۆرەیان كوتومت ریبای سەردەمی نەفامی بووە پێش ئسلام.

دووەم/ بریتییە لە دواخستنی یەكێك لەو دوو جنسەی كە كڕینو فرۆشتنەكەی پێدەكرێت لە كاتی مامەڵەكەدا, وەك كڕینو فرۆشتنی ئاڵتونو زیو بە قەرز, یان كڕینو فرۆشتنی پارە بە قەرز وەك دۆلار, دینار, تمەن, یۆرو....

عوبادەی كوری صامت رضي الله عنه لە پێغەمبەرەوە ﷺ فەرموودەیەك دەگێڕێتەوە كە فەرموویەتی: (الـذَّهَبُ بِالـذَّهَبِ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ، وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ، مِثْلًا بِمِثْلٍ، سَوَاءً بِسَوَاءٍ، يَدًا بِيَدٍ، فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ)[1].

واتە: پێویستە لە كاتی كڕینو فرۆشتندا ئاڵتون بە ئاڵتون, زیو بە زیو, گەنم بە گەنم, جۆ بە جۆ, خورما بە خورما, خوێ بە خوێ, وەك یەك بن لە كێشداو بێ زیادو كەم, وە دەست بە دەستیش بێت واتە قەرزی تیادا نەبێت، بەڵام هەر كاتێك ئەم شتانە لەگەڵ هاو جنسی خۆی كڕینو فرۆشتنی پێ نەكرا ئەوا دروستە كڕینو فرۆشتنی پێ بكەن بەڵام بەو مەرجەی دەست بە دەست بێتو قەرزی تیادا نەبێت.

لە ئەنجامی وورد بوونەوە لەم فەرموودەیەی سەرەوە بۆمان دەردەكەوێت كە ئەو شتانەی كڕینو فرۆشتنی پێ دەكرێت ئەگەر هاوجنسی یەكتر بوون وەك ئاڵتون بە ئاڵتون گەنم بە گەنم.... پێویستە دوو مەرجی تیادا بێتەدی

یەكەم: پێویستە لە كێشدا وەك یەك بێت, واتە زیادو كەمی نەبێت.

---

(١) (رَوَاهُ مُسْلِمٌ).

دوەم: وە پێویستە دەست بەدەست بێت, واتە: قەرزی تیادا نەبێت٠

بەڵام ئەگەر لەگەڵ هاو جنسی خۆی کڕینو فرۆشتنی پیٚ نەکرا ئەوا تەنها یەك مەرجی تێدا پێویستە ئەویش ئەوەیە دەست بە دەست بێتو قەرزی تێدا نەبێت, وەك کڕینی ئاڵتونو زیو بە پارەی حازر ٠٠٠

کەواتە کڕینو فرۆشتنی ئاڵتونو زیو بە قەرز یان هەندێکی بە قەرزو هەندێکی بە حازر دەکەوێتە ژێر ئەم بابەتەوەو ریبایە, ئیتر جیاوازی نییە لە نێوان ئەو کەسانەی کە تەنها بەشی پێداویستی خۆیان دەکڕن یان ئەو زەرەنگەرانەی کە بە جوملە دەیکڕن بۆ بازرگانی پێکردنی٠

وە ئەمەی کە ووتمان لە پێشەوە کۆدەنگی زانایانی لەسەرە وەك ئیمامی نەوەوی و وەزیر ابن هوبەیرەو ئیبن حەجەر (رەحمەتی خوایان لەسەر بێت) دەفەرموون: هەموو زانایان کۆدەنگن لەسەر ئەوەی کە دروست نییە ئاڵتون بە ئاڵتون، زیو بە زیو کڕین وفرۆشتنی پێوە بکرێت ئیلا پێویستە وەزن بە وەزن بێت وە دەست بە دەست بێت واتە: قەرزی تیادا نەبێت, بەلاٚم ئەگەر ئاڵتون بە زیو بوو ئەوا دروستە لە کێشدا جیاوازبن بەلاٚم هەر پێویستە دەست بە دەست بێتو قەرزی تێدا نەبێت)[٢] .

بۆ زیاتر بەرچاو روونی موسڵمانان چەند فەتوایەکی دەستەی گەورە زانایانی هاوچەرخ لەم بارەیەوە دەخەینە روو:

١- پرسیار لە شێخ بن باز کرا (رەحمەتی خوای لیٚ بێت) دەربارەی حوکمی گۆڕینەوەی ئاڵتونی کۆن بە تازە؟

لە وەڵامدا فەرمووی: (پێویستە لە پێشدا ئاڵتونەکەی خۆی پیٚ بفرۆشێتو پارەکەی لیٚ وەربگرێت پاشان ئەگەر ویستی بە نرخی رۆژ ئاڵتونی تازەی لیٚ بکڕێت, بەلاٚم دروستە ئاڵتون بفرۆشیت بە غەیری مەوادی ریبەوی وەك سەیارە, قوماش, گەنم, جۆ بە قەرز....)[٣] .

٢- پرسیار لە شێخ ئیبن عوسەیمین کرا (رەحمەتی خوای لیٚ بێت) دەربارەی حوکمی کڕین وفرۆشتنی ئاڵتون بە قەرز٠

لە وەڵامدا فەرمووی: (کڕین وفرۆشتنی ئاڵتون بە قەرز حەرامە بە کۆ دەنگی هەموو زانایان چونکە ریبای نەسیئەیە وەك لە فەرموودەکەی عوبادەی کوڕی سامت دا هاتوە رضي الله عنه)[٤] ٠

وە هەروەها موفتی پێشوی سعودیە شێخ محمد بن ابراهیم (رەحمەتی خوای لیٚ بێت) لە وەلاٚمی پرسیارێکدا لەسەر کڕینو فرۆشتنی ئاڵتون بە قەرز فەرموویەتی: (کڕینو فروشتنی ئاڵتون بە پارەی سەردەم پێویستە دەست بە دەست وحازر بیٚ خۆ ئەگەر وانەبێت ریبایە)[٥] ٠

---

(٢) (المجموع: ٩/ ٣٩٢، واختلاف الأئمة العلماء: ٣٥٨/١, وفتح الباري: ٣٨٠/٤, والمغني: ١٢/٤, والفقه على مذاهب الاربعة: ١٧٤/٢)٠

(٣) (فتاوى إسلامية: ٧٧٠/٢)٠

(٤) (فتاوى اسلامية: ٧٧٥/٢)٠

(٥) (فتاوى الشيخ محمد بن إبراهيم: ١٠٧/٧)٠

٤- پرسیار له شێخ ئیبن عوسه‌یمین كرا (ره‌حمه‌تی خوای لێ بێت) له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی كه هه‌ندێك له زه‌ڕه‌نگه‌ره‌كان به‌مه‌رجیان داناوه بو كڕینی ئاڵتونی كۆن له فرۆشیار پێویسته ئاڵتونی تازه‌ی لێ بكڕیت؟

له‌وه‌ڵامدا فه‌رمووی: (ئه‌مه‌ش به‌هه‌مان شێوه دروست نییه چونكه ئه‌مه فێڵێكی تره بۆ كڕینو فرۆشتنی ئاڵتون به ئاڵتون به كێشی زیاتر, وه فێڵ كردن له شه‌رع دا حه‌رامه, چونكه یاری كردنه به حوكمه‌كانی شه‌رع, به‌ڵام ئه‌گه‌ر هیچ ڕێكه‌وتنێك له نێوانیاندا روونه‌دات ئاڵتونی خۆی پێ بفرۆشێت و پاره‌كه‌ی لێ وه‌ربگرێت پاشان ئه‌گه‌ر ویستی ئاڵتونی تازه‌ی له لا بكڕێت, یان له زه‌ڕه‌نگه‌رێكی تری بكڕێت, وه ئه‌مه‌یان باشتره)[٦].

٥- وه‌هه‌روه‌ها پرسیاری لێ كرا ده‌رباره‌ی گۆڕینه‌وه‌ی ئاڵتونی كۆن به تازه له‌گه‌ڵ پێدانی كرێی دروست كردن؟

له‌وه‌ڵامدا فه‌رمووی: (دیسان ئه‌مه‌ش حه‌رامه‌و ئه‌چێته ژێر حوكمی ریباوه, هه‌روه‌ك وتمان با ئه‌وه‌ی خۆی بفرۆشێتو پاره‌كه‌ی وه‌ربگرێت پاشان ئاڵتونی تازه بكڕێت, به‌ڵام ئه‌گه‌ر كه‌سێك پارچه‌یه‌ك ئاڵتون ببات بۆ لای زه‌ڕه‌نگه‌رێك بۆی دروست بكات وه دواتر كرێی دروست كردنه‌كه‌ی بداتی ئه‌وا له‌م حاڵه‌تدا دروسته‌و ناچێته ژێر حوكمی ریباوه)[٧].

٦- پرسیار كرا له لیژنه‌ی دائیمه‌ی فه‌توا ده‌رباره‌ی حوكمی پاره گۆڕینه‌وه به قه‌رز؟

له‌وه‌ڵامدا فه‌رموویان: (گۆڕینه‌وه‌ی دینار به ریاڵ یان به دۆلار دروسته به‌و مه‌رجه‌ی قه‌رزی تیادا نه‌بێت به هیچ شێوه‌یه‌ك, خۆ ئه‌گه‌ر قه‌رزی تێ كه‌وت ئه‌وا ده‌بێته ریبا)[٨].

له كۆتاییدا:

١- دواكارم له موسڵمانان كه ئیتر واز له‌م جۆره كڕینو فروشتنه بهێنن چونكه به‌دڵنیاییه‌وه ریبایه.

٢- پێویسته هه‌ر كه‌سێك به ئه‌ندازه‌ی ئه‌و پاره‌یه‌ی كه پێیه‌تی ئاڵتون بكڕێت به حازر, یان لای كه‌سێك پاره به قه‌رز بێنێتو ئاڵتونه‌كه به حازر بكڕێت.

٣/ ئاڵتونو زیو و پاره به هیچ شێوه‌یه‌ك دروست نییه كڕینو فرۆشتنیان پێوه بكرێت له‌گه‌ڵ یه‌كدا به قه‌رز, واته پێویسته ده‌ست به ده‌ست بێت به حازر وه‌ك كڕینی پاره به پاره, یان ئاڵتون به ئاڵتون, یان ئاڵتون به پاره, یان زیو به پاره.

٤- وه هه‌روه‌ها پێویسته له‌سه‌ر زه‌ڕه‌نگه‌ره‌كانیش كه خۆیان ئاڵتون به قه‌رز نه‌هێنن وه به قه‌رزیش نه‌یفرۆشن، چونكه جیاوازی له نێوان كڕیارو فرۆشیاردا نییه وه بۆ هه‌ردووكیان ریبایه.

---

(٦) (فتاوى اسلامية: ٢/٧٧٣).

(٧) (فتاوى اسلامية: ٢/٧٧٣).

(٨) (فتاوى اللجنة الدائمة: ١٣/٤٥٣).

٥- وە پارەی ئەمڕۆ بە هەموو جۆرەکانیەوە حوکمی ئاڵتونو زیوی هەیە، چونکە هەردووکیان هاوبەشن لە عیلەتی (ریبا)کە بریتییە لە (الثمنية) واتە: ئاڵتونو زیو وەك پارە حیسابیان بۆ دەکرێت کە بۆ کڕینو فرۆشتن بە کار دەهێنرێن هەروەك زانایانو پسپۆڕانی بواری شەریعەتو ئابوری ئیسلامی بە ڕوونی ئەمەیان ڕۆشن کردۆتەوە, بۆ زیاتر ئاشنا بوونت ئەتوانیت سەیری ئەم سەرچاوانەی لای خوارەوە بکەیت:

١- أبحاث هيئة كبار العلماء(١/٨٨_٩٣).

٢- فتاوى اللجنة الدائمة (١٣/٣٩٨).

٣- مجموع الفتاوى لشيخ الإسلام ابن تيمية (١٩/٥٥١).

٤- إعلام الموقعين لابن القيم (١/١٣٦).

٥- الموسوعة الكويتية (٣٦/٣٢١).

٦- الفقه الاسلامي وأدلته (٥/٤٠٩).

٧- الفتاوى الإقتصادية (١/٦٠).

خوازیارم لە خوای پەروەردگار لە گوناهی هەمو لایەکمان ببورێتو یارمەتیمان بدات بۆ هەمو کارێکی چاك.

وصلى الله وسلم على سيدنا ونبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين.

==================================

ماڵپەڕی بەهەشت

www.ba8.org

لە دوعای خێر بێ بەشمان مەکەن